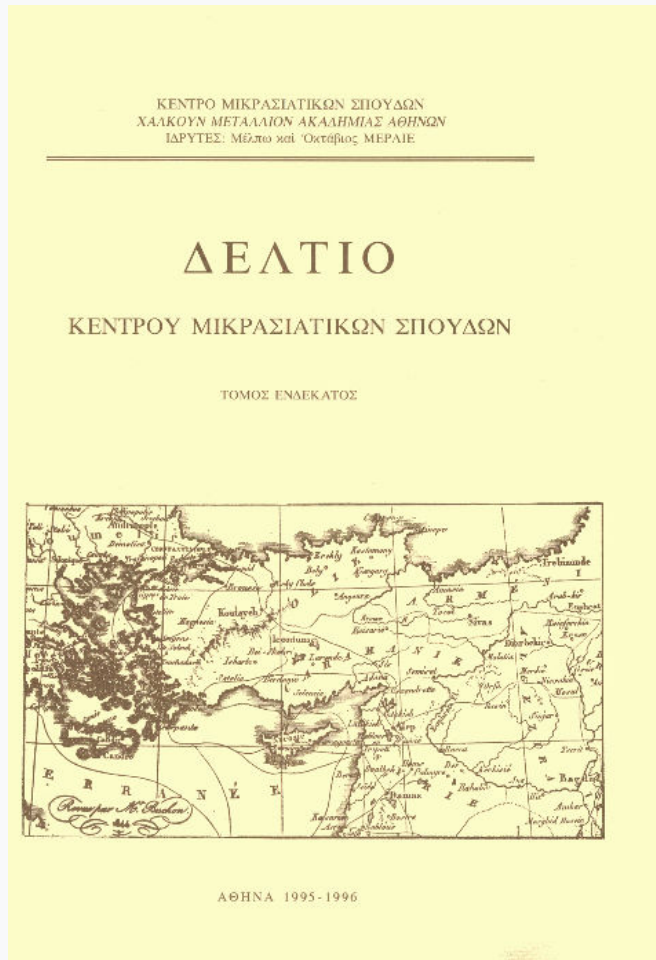

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 11 (1995)

Εκπαιδευτικές και προσηλυτιστικές δραστηριότητες των Αμερικάνων ιεραποστόλων στη Μικρά Ασία: πρόγραμμα ενίσχυσης ερευνητικού δυναμικού (ΠΕΝΕΔ): Ερευνητικό έργο 91ΕΔ206

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

doi: [10.12681/deltiokms.67](https://doi.org/10.12681/deltiokms.67)

Copyright © 2015, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κιτρομηλίδης Π. Μ. (1995). Εκπαιδευτικές και προσηλυτιστικές δραστηριότητες των Αμερικάνων ιεραποστόλων στη Μικρά Ασία: πρόγραμμα ενίσχυσης ερευνητικού δυναμικού (ΠΕΝΕΔ): Ερευνητικό έργο 91ΕΔ206. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 11, 423–425. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.67>

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΤΙΚΕΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ»

Πρόγραμμα ένιςχυσης έρευνητικοῦ δυναμικοῦ (ΠΕΝΕΔ),
Έρευνητικό έργο 91ΕΔ206

Μέ την έναρξη των αμερικανο-οθωμανικῶν σχέσεων, πού τοποθετεῖται στήν δεκαετία τοῦ 1820, ἡ ἐπιτροπή ἡ γνωστή ὡς American Board of Commissioners for Foreign Missions (μέ ἔδρα τήν Βοστώνη) ὀργάνωσε σειρά ἀποστολῶν ἱεραποστόλων (μισσιοναρίων) στήν ὀθωμανική ἐπικράτεια μέ σκοπό τόν προσηλυτισμό των ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, καί ἰδιαίτερα των Ὀρθοδόξων καί των Ἀρμενίων, στό Εὐαγγελικό δόγμα. Στίς περιοχές, ὅπου ὑπῆρχαν συμπαγεῖς πληθυσμοί αὐτῶν των δύο κατηγοριῶν, π.χ. στή Σμύρνη, στή Νικομήδεια, στήν Καισάρεια, οἱ μισσιονάριοι, γιά νά διευκολύνουν τήν δράση τους, ἱδρυσαν μόνιμες ἐγκαταστάσεις μέ τήν μορφή νοσοκομείων ἢ σχολείων. Ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ ἔστελναν συχνά ἐκθέσεις στήν ἔδρα τους. Τό εὔρος τῆς δραστηριότητος των «μισσιοναρίων» καί συνεπῶς ἡ ἐμβέλεια τῆς μαρτυρίας τους σέ σχέση μέ τή ζωή των χριστιανικῶν κοινοτήτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποτυπώνονται χαρακτηριστικά στόν χάρτη πού ἐπισυνάπτεται στό σημεῖωμα αὐτό. Γιά τό σχεδιασμό τοῦ χάρτη βασιστήκαμε στά σχετικά χαρτογραφικά δεδομένα τοῦ J. L. Grabill, *Protestant Diplomacy and the Near East. Missionary Influence on American Policy, 1810-1927*, Μιννέάπολη 1971, σ. 17.

Οἱ ἐκθέσεις αὐτές, πού χρονολογοῦνται ἀπό τήν δεκαετία τοῦ 1830 καί ἐξῆς καί πού βρίσκονται σήμερα στά ἀρχεῖα τῆς Houghton Library τοῦ Πανεπιστημίου Harvard, περιέχουν πληθώρα εἰδήσεων γιά τόν ἑλληνισμό τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πολλές ἀπό τίς ἐκθέσεις αὐτές ἔχουν δημοσιευθεῖ σέ περιληπτική μορφή στό περιοδικό *Missionary Herald*. Στό πλαίσιο τῆς συνεργασίας μας σέ σχέση μέ τόν ἐπιστημονικό προγραμματισμό τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἢ συνάδελφος Καθηγήτρια τῆς Τουρκολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης Ἑλισάβετ Ζαχαριάδου καί ὁ ὑπογράφων διαπιστώσαμε ὅτι τό ἀρχεῖακό ὕλικό καί τό περιοδικό ἔχουν ἐλάχιστα ἀξιοποιηθεῖ

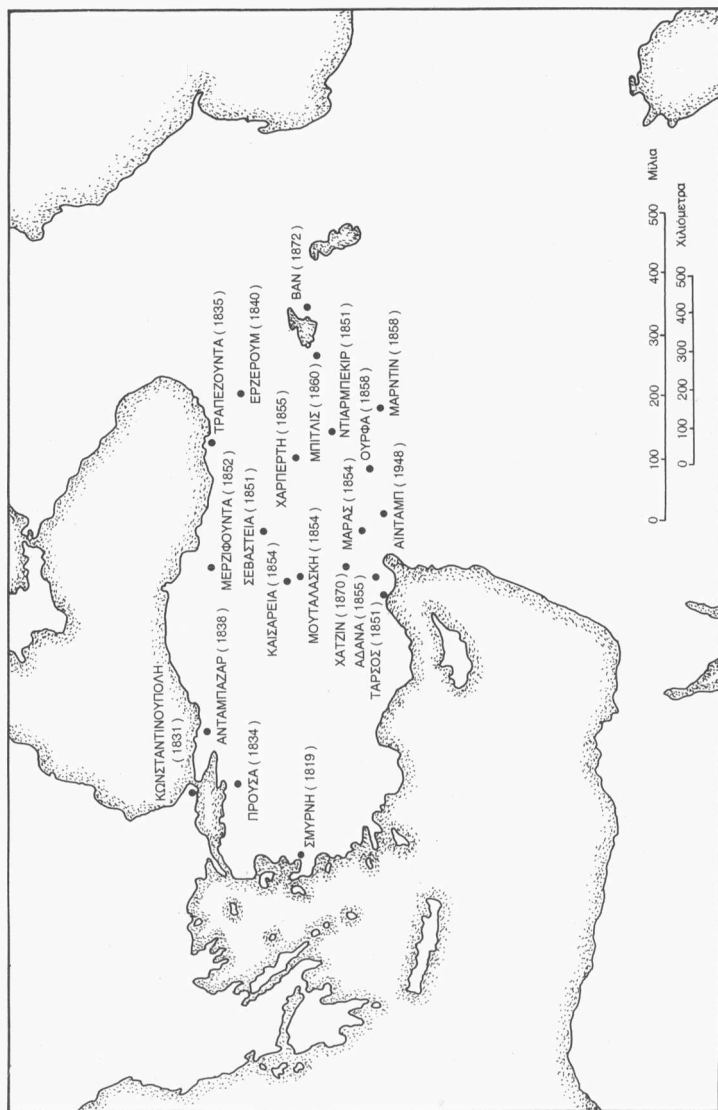
ὡς πηγές γιὰ τὴν μελέτη τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας καὶ κατόπιν τούτου τὸ 1991 ὑποβάλαμε πρόγραμμα σχετικῆς ἔρευνας στὴν Γενικὴ Γραμματεία Ἑρευνας καὶ Τεχνολογίας. Ἡ πρόταση ἐγκρίθηκε τὸ 1993 στὸ πλαίσιο τοῦ Προγράμματος ἐνίσχυσης ἐρευνητικοῦ δυναμικοῦ (ΠΕΝΕΔ).

Τὸν Ἰούνιο τοῦ ἴδιου ἔτους ἐργάσθηκε ἐπὶ δύο βδομάδες στὴν Houghton Library ἡ Ἑλ. Ζαχαριάδου, ὅπου καὶ ἐντόπισε ὑλικὸ τῶν ἐτῶν 1820-1840, τὸ ὁποῖο τώρα βρίσκεται μικροφωτογραφημένο στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Ἡ ἐρευνητικὴ ὁμάδα ἐνισχύθηκε μὲ τὴν συνεργασία τῆς κυρίας Ντίνας Κισκίρα, καθηγήτριας τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου τῆς Θεσσαλονίκης (ὅπου βρίσκεται ἡ πλήρης σειρὰ τοῦ *Missionary Herald*), ἡ ὁποία εἶχε ἤδη ἀσχοληθεῖ μὲ τοὺς μισσιονάριους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Στὴν συνέχεια συγκεντρώθηκε ἡ ὡς τώρα βιβλιογραφία γύρω ἀπὸ τὸ θέμα μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴν σύγχρονη τουρκικὴ ἱστοριογραφία. Στὸ πρόγραμμα συλλογῆς τῆς βιβλιογραφίας συνεργάστηκε ὁ κ. Σταῦρος Θ. Ἀνεστίδης, διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Παράλληλα πρὸς τὴ βιβλιογραφικὴ πλαισίωση ὁ κ. Ἀνεστίδης ἀναδίφησε τὸ ἀρχεῖο καὶ τὴ συλλογὴ χειρογράφων τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴ δράση τῶν μισσιοναρίων στὴ Μικρὰ Ἀσία.

Τὸ ὑλικὸ ποὺ ἔχει συγκεντρωθεῖ τόσο σὲ μικροταινίες ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ American Board of Commissioners for Foreign Missions, ὅσο καὶ σὲ βιβλιογραφικὰ δελτία βρίσκεται κατατεθειμένο στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν καὶ εἶναι στὴ διάθεση κάθε ἐνδιαφερομένου ἐρευνητῆ. Στὸν παρόντα τόμο τοῦ *Δελτίου Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* δημοσιεύονται τὰ πρῶτα δείγματα καὶ πορίσματα τῆς ἔρευνας. Συγκεκριμένα ἡ συνεργάτρια τοῦ προγράμματος κυρία Ντίνα Κισκίρα παρουσιάζει τὸ περιοδικὸ *Missionary Herald*, ὁ κ. Στ. Θ. Ἀνεστίδης παρουσιάζει ἀναλυτικὴ ἐπισκόπηση τῆς περὶ μισσιοναρίων βιβλιογραφίας καὶ ἐκδίδει μὲ τὸν ἀναγκαῖο ὑπομνηματισμὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ποὺ ἀναφέρεται στὴ δράση τοῦ Μητροπολίτη Ἀμασείας Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, στὴν περιφέρεια τοῦ ὁποίου βρισκόταν τὸ ἐπικέντρο τῆς δραστηριότητος τῶν μισσιοναρίων στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Πόντου. Ἐπίσης ὁ κ. Ἀνεστίδης ἀποπεράτωσε τὴν μετάφραση τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰωάννη Η. Κάλφογλου, *Μικρὰ Ἀσία Κατασηνὴν Ταριχίε Δζαγραφιασή* [Ἱστορικὴ Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας], σσ. 159, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἀποτελέσει σημαντικὴ συμβολὴ στὴ γνώση τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τῆς Μικρασιατικῆς Χερσονήσου προσφέροντας ἔτσι καὶ τὴν ἀναγκαῖα ἱστοριογεωγραφικὴ πλαισίωση ὡς πρὸς τὶς περιοδεῖς καὶ τὴν δράση τῶν Ἀμερικανῶν ἱεραποστόλων.

Συναφῆς μὲ τὸ πρόγραμμα εἶναι ἡ μελέτη τοῦ κ. Ἀρ. Στεργέλη, συνεργάτη τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τοῦ Νεοτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, «Τὸ πρόβλημα τῶν προσηλυτισμῶν στὴν Μικρὰ Ἀσία μὲ ἀφορμὴ ὑπόμνημα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας Σμύρνης (1887)», ποὺ δημοσιεύ-

θηκε στο *Δελτίο ΚΜΣ*, τόμ. 10 (1993-1994), σσ. 205-234 καθώς και ἡ μελέτη «Ἡ διάχυση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας στίς ἑλληνορθόδοξες κοινότητες τῆς Κιλικίας», τοῦ κ. Χάρη Ἐξερτζόγλου, λέκτορα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου, ποῦ δημοσιεύεται σὸν παρόντα τόμο, ἡ ὁποία ἄπτεται σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ γενικότερου ζητήματος τῶν προσηλυτισμῶν καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν μισσιοναρίων. Τέλος γιὰ πληρέστερη βιβλιογραφικὴ πλαισίωση τοῦ θέματος δημοσιεύεται ἀναλυτικὴ βιβλιοπαρουσίαση ἀπὸ τὴν κυρία Πηνελόπη Στάθη, συνεργάτρια τοῦ Κέντρου Ἑρεῖνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ ἔργου τοῦ Τούρκου ἱστορικοῦ Ugur Kocabaşoğlu, *Kendi belgeleriyle Anadolu'daki Amerika. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları* [Ἡ Ἀμερικὴ στὴ Μικρὰ Ἀσία. Τὰ ἀμερικανικὰ ἱεραποστολικά σχολεῖα στὴν Ὀθωμανικὴ Αυτοκρατορία κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα], ποῦ ἀποτελεῖ τὴν συστηματικότερη ἕως σήμερα μελέτη τοῦ θέματος στὴν τουρκικὴ ἱστοριογραφία.

Οί σταθμοί των μισσιοναρίων των ABCFM στη Μικρά Ασία (1914)